

УДК 1: [328.18+ 130.2] + [504: 001.18]

Годзь Наталія

ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ НА ТЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИХ СТРАТЕГІЙ

Запропонованою статтею ми продовжуємо розглядати питання розуміння ідентичності як механізму самовизначення в навколишній дійсності. Ідентичність розуміється як гнучкий та схильний до розвитку процес самоотождествлення, співвідношення будь-чого з аналізом власного «Я». Ідентичність – це певний ідеальний образ, стандарт, до якого скеровано зусилля та рух індивіду. Ми відзначаємо в ідентичності унікальну концентрацію, співвідношення між намаганням бути «подібним», «відповідним» із протилежним рухом до «знаковості» та «унікальності». Також услід за іншими дослідниками ми відзначаємо негативні тенденції у суспільстві, через які за допомогою механізмів підміни, містифікації та ідеологічної обробки може викривлюватися природний процес формування ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, когнітивний вірус, культурні стереотипи, метод, світогляд, наука, наукове співтовариство, навколишнє середовище, система, футурологія.

Годзь Н.

ИДЕНТИЧНОСТЬ И КУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ НА ФОНЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ

Статья посвящена вопросам понимания идентичности как самоопределения себя в окружающей действительности. Идентичность понимается как гибкий и развивающийся процесс самоотождествления, т.е. соотношения чего – либо из имеющегося с самим собой. Это некий идеальный образ, стандарт, к которому стремится каждый определенный индивид. Мы отмечаем в идентичности уникальное сочетание стремления к «подобности», «соответствию» со столь же противоположным стремлением к «инаковости» и «неповторимости». Также вслед за определенными авторами мы отмечаем негативные тенденции в обществе, при которых через механизмы подмены, мистификации и идеологической обработки может коверкаться естественный процесс формирования идентичности.

© Годзь Наталія, 2014

Ключевые слова: *идентичность, когнитивный вирус, культурные стереотипы, метод, мировоззрение, наука, научное сообщество, окружающая среда, система, футурология.*

Godz N.

THE CULTURAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF SOCIO- ECOLOGICAL DIVERSITY

The article is devoted to the problem of understanding identity as self-determination in the surrounding world. Identity is understood as a flexible and developing process of self-identification, i.e. of correlation of something there is with yourself. This is a certain ideal image, a standard every individual looks to. We point out a unique combination of striving for «sameness», «matching» along with the opposite strive for «otherness» and «uniqueness». In our opinion a powerful motivating factor in the process of personal identity formation (along with the phenomenon of identity itself on the level of a nation or ethnos) is the folklore such as songs, fairy tales, sayings, legends, every day life(home, clothes, food), religion (by means of ceremonialism transformation), anthropo-physiological external features. Not insignificant is the role of speech alongside with sign and symbols and melody. We do accept the three different directions of study and analysis of identity – the logical, the philosophical and the socio-humanitarian directions. We also hold to the position according to which the identity formation is strongly influenced by natural landscapes taking into account their «sacralization» and «mytologization», that is the landscapes that correspond to the usual area of every ethnos. But is this case there is a tendency of substituting and forgetting. Identity reveals itself on different levels of individualization of modern man. We hold to the opinion in practice it reveals itself in the system of cultural stereotypes. We maintain the position that cultural stereotypes should not be set equal to the so called «nation code, as the latter can partially be included into the cultural stereotype itself. Also together with certain authors we point out negative tendencies in the society when by means of some substitution, mystification, ideological brainwashing mechanisms the natural process of identity formation can be distorted.

Key words: *Identity, cognitive virus, cultural stereotypes, method, Weltanschauung, science, science society, surroundings, systems, futurology.*

Актуальність проблеми: Ідентичність як феномен та механізм може існувати лише у русі, відтворюючись на нашу думку не тільки у кожному новому поколінні, у кожній новій генерації,

але й відновлюючись, доповнюючись й на рівні кожного окремого індивіда у сенсі герменевтичного трактування власної «Самості». Сучасна ситуація виносить питання розуміння та дослідження феномену ідентичності як на індивідуальному, так і на суспільному рівні на перший план.

Аналіз досліджень та публікацій: Питанням ідентичності та механізмам її формування та підтримки, проблемам знищення та руйнації ідентичності присвячено велику кількість робіт. Ми також наголошуємо, що матеріали, дотичні до ідентичності, можливо знайти серед широкого поля наукових дисциплін – культурології, соціології, соціальної філософії, політології, психології, лінгвістики, семантики та семіотики, філософії науки. Навіть твори релігійних філософів мають багато розмислів, присвячених як аналізу виникнення та дії механізмів ідентичності, так і рефлексії, самоаналізу власної структури та особливостей ідентичності в цих авторів. Серед широкого кола дослідників цього питання ми можемо послатися на дослідження Ф.-К. Brentano, Ю. Хабермаса, М. Гайдеггера, М. Шелера, Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Маркузе. Дотичними є дослідження І.-Д. Скота, І. Златоуста, І. Ільїна, Г.С. Сковороди. Певним чином перетинаються ідеї праць З. Фрейда, К.-Г. Юнга. З недавніх матеріалів – посилання на матеріали Н. Гайворонюк, К. Кузьмінської, В. Дудченка, Д. Шевчука, В.А. Сушко, В.Б. Найдиш та ін.

Метою статті є продовження аналізу дії механізму культурних стереотипів серед багатонаціональних верств населення сучасної України. Ми наголошуємо на необхідності аналізу досить складного та важливого механізму стереотипізації при формуванні та відтворенні феномену ідентичності. З цього приводу важливими продовжують бути дослідження, запропоновані Г.К. Бостан «Типологическое соотношение и взаимосвязи молдавского, русского и украинского фольклора», проведені ще у 1985 році, результати дослідження якого ми аналізували в дисертації. Розглядаючи феномен культурних стереотипів у загальній картині, ми розподіляли аналіз поміж структурою культурних стереотипів, функціями та проявами стереотипів, та їх типологією [2, с. 4–68]. При цьому серед аналізу структури стереотипів ми окремо проводили аналіз саме соціально-культурової скерованості стереотипів і їх зв'язку з ідентичністю та обґрунтовували феномен стереотипу до результатів національно-культурної,

етнічної специфіки, їх зв'язку з ознаками ментальності і підкреслювали, що процес формування етнічних та національних спільнот постійний та будується на базі «повсякденного» життя соціумів [Див. 2, с.29-34]. Сучасність також вимагає дослідження екологічних та економічних чинників у впливі на формування особливостей ідентичності.

Але ми мусимо враховувати не лише минуле, але й питання та проблеми, феномени сучасності (безумовно, коріння яких починає проростати з учорашнього дня). Сучасність виводить на арену, на якій формуються спільноти держави, феномен глобалізації, наддержавних економічних та промислових стосунків, під час реалізації та впливу яких велика кількість носіїв національних, релігійних, професійних ознак у прискореному режимі переміщується світом, реалізуючи не тільки власні потреби, але й наднаціональні та наддержавні комунікаційно-виробничі. Г. П. Данільян пише про глобалізацію як широке залучення мас і територіальних національних структур до всесвітньої суспільної системи і з цього приводу пише, що національна ідентичність є засобом визначення відмінностей, за якими або гуртуються, або маркують на «інших»: «Дія національної ідентичності – це прихована комбінація матеріальних (характер, рідна мова, темперамент), функціональних (національність, громадянство) й афективних (патріотизм) компонентів. Елементи ідентичності можуть привноситися або виключатися, акцентуватися або умовно замовчуватися в деяких ситуаціях...» [3, с. 190–191]. Та головне, що «національна ідентичність служить невід'ємним чинником додання законності урядовим інститутам» [3, с. 191]. Таким чином, розглядаючи сучасну українську спільноту, сучасну українську ідентичність, ми повинні враховувати не тільки аналіз та розгляд за національними характеристиками, але й аналіз за державними характеристиками, тобто наднаціональний чинник в ідентичності, за яким громадяни гуртуються за залученням ознаки, яку ми попередньо охарактеризуємо поняттями «свої», «ми», «наші». На тлі «наднаціональних», «глобальних» гасел, можливо, принижується розуміння простору, який умовно можемо назвати «екологічний простір нації» та «екологічний простір етносу». Додамо, що поняття «екологічний» ми розуміємо як природний, історично – зумовлений. До нього входять і чинники ландшафту, флори та фауни. Кожна нація має певний перелік (з варіаціями, звісно) знакових символів тварин-

ного та рослинного. Кожен народ має свій ландшафт. Специфіка як українського, так і певною мірою російського етносів є багатоваріантність «свого» ландшафту (бо території країн знаходяться у різноманітних географічних зонах). Таким чином, історично напрацювалися стратегії та, відповідно, культурні стереотипи уявлень, які ми зараховуємо до «екологічних» та «соціально-екологічних».

Ж.В. Деркач, розглядаючи питання національної ідентичності і формування громадянського суспільства в Україні, наголошує на аналізі закономірностей, за якими це відбувається, він наголошує на необхідності розуміння «строкатості» в етнічному плані в Україні та за ступенем розвитку карти народів і держав [4, с. 193]. Помаранчева революція, на його думку, показала «можливість народу до єднання, незважаючи на тиск різних політичних сил» [4, с. 195]. Але також відзначає, що національна ідентичність повинна визначатися сучасним розвитком української нації, яка збагачена ідеями не лише «козацької доби», але й на рівні держави слід враховувати інтереси та захист прав та свобод максимально широкого прошарку населення, по третє, Ж.В. Деркач пише, що слід проводити розумне та дієве реформування. До цього він додає питання розвитку «Української модернової партії», яку розуміє як не акцент на діаспорі, а на українцях, що проживають на історичній українській території разом з іншими народами, етносами та «розбудовують землю пращурів» [4, с. 195]. Розглядаючи питання ідентичності, ми завжди застосовуємо методи історичний, порівняльний та ін. Тому зрозуміло, що нас цікавлять усі варіанти виникнення та існування як національних, так і наднаціональних – державних спільнот. Цікавими є дослідження античних спільнот – грецької, історії існування Римської імперії та ін. З цього ж приводу нас можуть зацікавити механізми ідентифікації, які існують серед сучасних греків, єврейського народу. Наведемо таку цитату: «Головна мета канонізації тексту та складу Біблії полягала в тому, аби створити єврейському народові міцні та стійкі межі – релігійні, моральні та правові для його самобутнього існування... Ці основи мусили бути духовним ідеалом як для усього народу, як усього колективу, так і для кожної окремої особистості, і це саме в епоху Східних деспотій... Ідея «обраності», визначальна для усього єврейського народу, покладаючи на нього тяжкі обов'язки, залишила власний відбиток на усій Біблії»

[6, с. 10]. Дозволимо собі міркування, що аналогічна ідея месіанства присутня кожному народу, який став на високий рівень власного історичного, духовного та політичного існування, тобто тоді, коли вже створені механізми, база для самоозначеного, плідного існування. Тобто те, що відбувається в історії України як Держави, незважаючи ні на що, є механізмом прояву як ідентифікації, так і вияву власного дієвого та творчого існування навіть у кризових ситуаціях.

Ш. Еттингер у розділі «Новітній час» пише, що «Дві рішучі події у єврейській історії – Катастрофа європейського єврейства та відтворення держави Ізраїль – докорінно змінили обличчя народу» [6, с. 584]. Порівнюючи з нашими реаліями, наша спільнота модернізувалася від Київської Русі (у варіантах язичницького та християнського державного існування), періоду Монгольського Іга, періодів Козаччини, Гетьманщини і т. д. Тут складна ситуація, бо можливо припустити думку «багатомозаїчної» складної та болісної модернізації як нації, так й держави (усе ж таки зупинимось на окремому визначенні минулого існування). Ця модернізація особлива та незвична за багатьма компонентами, вона надзвичайно мінлива та протягнена у часі. Але з питанням природи та ландшафту у моделі самоідентифікації цього народу виникає проблема (через історичні умови існування), і ця проблема на нашу думку слід досліджувати (аналіз єврейських народних казок також це питання піднімає) [2].

О. К. Чаплигін та О. Є. Маріна пишуть, що ідентифікація – це процес самовизначення особистості, а ідентичність – це результат цього процесу. Але міжособистісні та міжгрупові форми взаємозв'язку – це два полюси, між якими в площині відтворюються різні прояви ідентичності, коли в одному випадку проявляється залежність від соціальних груп, а в іншому на формування ідентичності особистості немає такого впливу. «Я-образ» – уміщує у собі вплив багатьох чинників, де соціальні групи та вхід до них пов'язано з позитивною або негативною оцінкою, яка вже існує до них у суспільстві загалом. Також групи можуть бути формально не від'єднанні від суспільства у цілому. Соціальна ідентичність членів групи може й не задовольнити її учасників, тоді вони можуть виходити з неї [7, с. 126–129]. Важливі також висновки на аналізі концепцій Н. В. Автономової, Т. Лукмана та П. Бергера, Н. Костенко, В. Хесле, В. А. Ядова [7, с. 126–132].

Оскільки історія нашої держави має багато складових, то певними періодами ми «дотичні» до існування «поміж», або навіть «в» межах інших держав, історія яких розвивалася на тлі глобальної історії політичного та економічного розвитку держав. Ми повинні прислуховуватися й до думки, розмислу видатних філософів і цих країн, аби створити кращу порівняльну картину, на базі якої більш критично осягнути історичні та націостворювальні, ідентифікаційні механізми. В І. Ільїна ми знаходимо думку, що «людина вірус у те, що нею сприймається як найважливіше у власному житті... Душа твоя прикріплена до того, у що ти віруєш, вона наче живе та дихає цим» [5, с. 9]. Але погляньте – «у будові та відтворенні духовного досвіду окремі народи не схожі один на одного» [5, с. 70]. Політики повинні враховувати останню думку! Бо «акт духовного досвіду, духовної любові та віри незвично складається та виношується народами упродовж сторіч. Він вистигає здебільшого в неусвідомленому вигляді, повільно, поширюючись через виховання та досвід від одного покоління до іншого. У цьому випадку кожне нове покоління отримує спочатку в дитинстві виховний заряд внутрішньої свободи, а потім, до зрілого віку – зростаючи від покоління до покоління частку зовнішньої свободи, на основі якої воно повинне довершити своє виховання – самовихованням» [5, с. 92]. Знаковим у цьому є інтерв'ю з однією з учасниць Євромайдану (взяте ще до трагічних подій), яка сказала приблизно таке: «Я була з батьками тут під час Помаранчевої революції, а зараз я прийшла висловити власну думку сама й горджуся змогою зробити це самостійно». Це те, що І. Ільїн визначив, як долю зовнішньої свободи, яка у здоровому суспільстві дозволяє довершити особистостям виховання самовихованням [5, с. 92]. Але звернемо увагу на його такі розмисли: «Держава забезпечує людям права свободи. але жодна людина не повинна мати право на злочин» [5, с. 93]. Тема, якої ми торкаємося, занадто болісна та тендітна. Але моральний обов'язок вченого і філософа – критичність та об'єктивність. Ми вже писали про існуванні ауто – та гетеростереотипів, за якими відокремлюємо та маркуємо все на «Своє» – «Чуже», та завдячуючи чому маємо змогу осягати події навколо та самоусвідомлювати, ідентифікувати себе [2]. На нашу думку, ідентичність закріплюється, окрім інших чинників, і через сприйняття культурних стереотипів та проявляється у феномені «національної

свідомості». Але, окрім любові до «власного», ми маємо у здоровому стані цієї свідомості поцінувати красу й велич інших через сприйняття їх культури та історії. При цьому, завважте – не намагаючись привласнити це «інше». Тобто у суспільній або індивідуальній свідомості ми маємо власне уявлення про французьке, англійське, російське: у нас є своє уявлення, за допомогою якого у нас існує «свій» Л. Толстой, «свій» Ф. Достоевський, «свій» В. Шекспір та т. ін. Але саме усвідомлення що те, що нас розвиває та милує око є належністю «інших». Кордони національно специфічного походження тут усе одно чіткі, що б не казали про «надлюдське». Але існує та проблема, яку не усвідомлено висловив І. Ільїн, та межа любові, за якою зникає уявлення про реальне походження. Тут дуже близько проходить перехрещення «свого» «рідного», посилаємося на його цитату, у якій він відзначає, без чого російський дух, душа не може існувати, тобто він відзначає, що до питань формування національної ідентичності входять не тільки історичні, політичні, економічні чинники, про які успішно писали й пишуть інші дослідники, але услід за І.-Г. Гердером (в «Ідеях до філософії людства»), він пише про географічний чинник у формуванні ідентичності. Та виявляється, що Аляска не формує патріотизм та національний російський дух, а рідна земля – «архангельські та малоросійські степи» – це те, без чого, за його думкою, неможливе здорове розвинення національного російського духу [5, с. 208]! Це схоже на дилему, так чий же письменник М. Гоголь? Дуже важливо науковцям звернути увагу на цей феномен, бо тут приховуються джерела болісних інтерпретацій та проблем. Але продовжимо аналіз феномену формування та існування культурної ідентичності і зазначимо й таку думку І. Ільїна, який писав, що «тільки той може не лицемірити, коли промовляє про «братерство народів», хто зумів знайти свою батьківщину, засвоїти її дух та поєднати з нею власну долю. Лише ті народи мають змогу до духовного братерства, які створили власну батьківщину та ствердилися у власному націоналізмі та патріотизмі. Аби брататися – потрібно в першу чергу бути» [5, с. 258], бо той, хто «відмовляється від власного духовного обличчя (усе одне – чи то це окрема особа, чи народ) – не сходить до певного «високого» ступеня «загального», а спускається додолу до духовного небуття та йому належить пройти не «братання» й не братство, а зникнення з арени історії» [5, с. 259].

У більш теоретичному плані ідентифікація є співвідношення певного (яке має власне буття) із споглядачем. Brentano зазначав, що ідентичність – це відповідність, яка існує у міркуванні як ідеал [1, с. 300–301]. Європейська традиція створила три лінії розуміння ідентичності – у некласичній логіці, у філософії та соціогуманітарному знанні. Зв'язок понять Ідентичність та Тотожність певні автори вбачають уже у творах Аристотеля, де тотожність більш фундаментальна за «відмінність», а в Гайдеггера продовження розмислів над питанням теоретичного пояснення механізмів ідентичності. Інша лінія починається, на їх думку, ще за часів І.-Д. Скота у концепції індивідуалізованої «Цейності» (яку трактують як самоототожнення одиничного та його Самості), яку доповнив у власних концепціях М. Шелер [1, с. 300–301].

Розглядаючи питання ідентичності та доводячи ідею її існування й за рахунок дії культурних та національних культурних стереотипів, ми вважаємо за необхідне привернути увагу до результатів дослідження О.О. Тихонова, який пише про проблему існування таких феноменів, як меми та мемплекси. Він означає їх як певні особливі когнітивні віруси, які загалом несуть негативний вплив і саморозмножуються та самовідтворюються. Меми та мемплекси несуть негативну роль від того, що можуть розповсюджувати хибну й оманливу інформацію, ідеї. О.О. Тихонов відзначає, що уперше за них написав та запропонував визначення у 1976 році Річард Докінз, який вважав, що мем як певна одиниця передачі культурної інформації у чомусь подібна до гену в клітинах організму й розповсюджується подібно до вірусу – від індивіда до індивіда [12, с. 40]. О.О. Тихонов пише, що мемплекс може розумітися як «комплекс чи сукупність мемів, які у свою чергу пояснюються як віруси свідомості, культургенів... фундаментально відтворюваних одиниць культурної еволюції» [12, с. 40], та, посилаючись на працю Д. Деннета, він наводить таке міркування: «мем – це складна ідея, яка самоорганізується в окрему одиницю, яка запам'ятовується (гештальт, паттерн, схема та т. ін.)» [12, с. 41]. О.О. Тихонов перелічує серед мемів від ідей, анекдотів, лозунгів та брендів до етнічних стереотипів (що нам особливо цікаво). Він пропонує розуміти механізм дії мемів подібно до дії комп'ютерних вірусів, але й людській свідомості. Посилаючись на працю Д. Вайднера та В. Бріджеса він наводить

приклад розповсюдження спірітуалізму у XIX ст., та ще раніше створену ідею, яку висловив Платон, який сказав, що людина це «лялька богів» [12, с. 43]. Але «Розум людини скеровано до прогнозування та часто нею використовується для отримання бажаних передбачень сильний, але досить часто некоректний інструмент екстраполяції» [12, с. 45].

Враховуючи обмеженість обсягу статті ми вважаємо за потрібне зробити лише посилання на матеріали статті Ю. Хабермаса, у якій він зазначав, що до середини 80-х рр. минулого сторіччя історія Європи наче існувала у кристалічному стані «*posthistoire*». За словами самого Ю. Хабермаса цими словами Арнольд Гелен означив відчуття змін, при яких нічого не відбувається [13, с. 209]. Ю. Хабермас, розглядає питання ідентичності народів у Європі Нового часу (імперія), часу Середньовіччя («пояс» міст середньовічних із їх правами). За його думкою, лише Швейцарія створила таку федерацію, яка подала механізм зняття міжкультурної етнічної напруги у громадянському союзі. Та лише третя форма, на його думку, на довгий час створила умови до генеруючої сили – французька демократія, яка почала існувати у формах національних держав того часу [13, с. 211–212]. На думку Ю. Хабермаса, «націоналізм – така формація свідомості, яка використовує значення механізмів фільтрування за допомогою історіографії та рефлексії засвоєння культурних традицій. Він виникає у середовищі освіченої буржуазної публіки та розповсюджується через канали сучасної масової комунікації» [13, с. 212].

У Ю. Хабермаса ми знаходимо цікаве посилання – виявляється, що історія національної держави та її народження пов'язані з іменем давньогрецької богині – богині народження та походження – *Natis* та слово «нація» так як й «*gens*» й «*populus*» існують поряд, на противагу до «*civitas*» (остання означає дике й «варварське» у народі), й за Хабермасом, нації є родові спільноти, які інтегровані географічно й культурно (через мову, звичаї та традиції) та існували у такому вигляді аж до XV сторіччя, доки не почали мати державну організацію. Лише після Французької революції за кожною нацією починається визнаватися право державного суверенітету [13, с. 213], а «національна самостійність та колективне ствердження щодо чужих націй можуть бути прийняті як певний колективний вид свободи. Ця національна

свобода не збігається зі справжньою політичною свободою громадян у внутрішніх справах» [13, с. 215], але на шляху до реалізації цих стверджень існує багато складнощів. Певний небезпечний феномен тут побачив й Х. Ортега-і-Гассет, коли аналізував феномен натовпу, маси, бо це «збіговисько посередностей», які пишуться власною посередністю та нав'язують її іншим [9, с. 16], а «епоха мас – епоха гігантоманії» [9, с. 17]. «Рядова людина» – це лише «рівень моря у географії», над яким мерехтить «історія кожної епохи» [9, с. 12], та велич кожної епохи, за Х. Ортега-і-Гассетом, відчувається відповідно у власних межах, особливо та відмінно [9, с. 25]. Досить тривожно для нас звучить застереження, що «у минувшини своя правда. Якщо з нею не рахуватися, вона повернеться відстоювати її, та заодно встановить й власну неправду» [9, с. 86]. З цього приводу наведемо таке: А. В. Ставицький писав, що «минулому властиво закидати у майбутнє справжні, а частіше уявні приманки» [10, с. 134]. От чому питання дослідження ідентичності є досить складним, але необхідним завданням.

Висновки та подальше значення ідей. Як ми вже зазначали, матеріал, викладений у статті, присвячено питанням розуміння ідентичності як самовизначення себе в навколишній дійсності. Ідентичність сприймається нами як гнучкий процес самоотождоження, як співвіднесення з певними стандартами та уявними ідеалами. Це ідеальний образ, стандарт, до якого прагне кожний окремих індивід. Ми підкреслюємо у феномені ідентичності унікальне співіснування механізмів, які сприяють руху як до «відповідності до ідеалу», «відповідності до «своїх»», так і протилежний механізм руху до самоозначення власної унікальності. Ми відстоюємо думку, що першим джерелом формування ідентичності є мова (з її ритмікою, на разі й мелодикою), тексти фольклору (казки, приказки, пісні, обряди, магія з притаманною їй символікою), побут, географічні чинники («природні» ландшафти до яких тисячоліттями звикла суспільна свідомість під час існування кожного окремого етносу). З релігією складніше, бо слід враховувати нашарування та трансформаційно-інтерпретаційні процеси, які в ній відбуваються. На ідентичність впливають й антропологічні очікування та зовнішні ознаки (але це йде у «другому ешелоні»).

Ми дотримуємося позиції розкриття модерновості нації як пульсуючого, але постійного феномену, який пролягає для українців як громадян через усі історичні трансформації на нашій території в історичному плані. Певні стандарти ідентичності можуть витіснитися на периферію (серед них й антропоморфо-фізіологічні чинники – карі очі, наприклад, частіше згадуються, аніж «волошкові» або «русалчині»). Географічні чинники також трохи корелюють – але лише з приводу різноманіття природного існування українців). Але ми підкреслюємо, що ідентичність широко представлена на різних рівнях індивідуалізації сучасної людини. На наш погляд, вона втілюється через механізм етнічних культурних стереотипів. Ми відстоюємо позицію, у відповідності з якою не слід ототожнювати культурні стереотипи з феноменом «код нації», оскільки останній частково сам входить до поняття «стереотип». Також услід за іншими авторами ми відзначаємо наявність негативних тенденцій у суспільстві, за якими механізми підміни, містифікації та ідеологічного примусу може спотворити природні процеси формування ідентичності серед населення.

Література:

1. Абущенко В. Л., Аксютченко В. И., Ананьев В. Л. и др. Большой Энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / Главная науч. ред. и сост. С. Ю. Солодовников. – Минск : МФЦП, 2002. – 1008 с. – С. 300–301.
2. Годзь Н. Б. Культурные стереотипы в украинской народной сказке : дис. ... кандидата философских наук / 09.00.04 Годзь Наталии Борисовны. – Харьков, 2003. – 199 с.
3. Данілян Г.П. Національна держава та ідентичність за часи глобалізації. // Демократичні цінності, громадянське суспільство і держава // Матеріали XIII Харківських міжнародних Сковородинівських читань. – Харків : ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС». – 2005. – 328 с. – С. 190–193.
4. Деркач Ж. В. Проблема національної ідентичності і формування громадянського суспільства в Україні. // Демократичні цінності, громадянське суспільство і держава // Матеріали XIII Харківських міжнародних Сковородинівських читань. – Харків : ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2005. – 328 с. – С. 193–195.
5. Ильин И. Путь духовного обновления / И. Ильин. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 365 с.

6. История еврейского народа / под ред. Ш. Эттингера. – М. : Мосты культуры, 2002. – 687 с.

7. Марина О. Е., Чаплыгин А. К. Индивидуальная и социально-групповая идентичность: проблема взаимодействия // Идея соціальної справедливості в контексті сучасних цивілізаційно-культурних змін / Матеріали Меморіальних читань, присвячених 90-річчю від дня народження першого завідувача кафедри філософії і політології ХНАДУ В. П. Шерстюка (м. Харків. 20 листопада 2008 р.). – Харків : Видавництво ХНАДУ, 2008. – 220 с. – С. 126–132.

8. Найдыш В. Б. Основания цивилизации и типология языков / В. Б. Найдыш // Матеріали IV Міжнародної науково-теоретичної конференції «Людина: Дух, Душа, Тіло. – Суми : «Собор». 2000. – 172 с. – С. 92–93.

9. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс : сб. / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. – М. : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 269 с.

10. Ставицкий А. В. Роль социальной мифологии в процессе социального прогнозирования будущего Украины / А. В. Ставицкий // Матеріали IV Міжнародної науково-теоретичної конференції «Людина: Дух, Душа, Тіло. – Суми : «Собор». 2000. – 172 с. – С. 132–134.

11. Сушко В. А. Світоглядні уявлення українців Слобожанщини у XIX – XX сторіччі про душу та тіло / В. А. Сушко // Матеріали IV Міжнародної науково-теоретичної конференції «Людина: Дух, Душа, Тіло. – Суми : «Собор», 2000. – 172 с. – С. 128–130.

12. Тихонов А. А. Проблема «мемплексов» в современной эпистемологии / А. А. Тихонов // Социология знания и философия науки : сборник материалов Пятой Всероссийской научной конференции (Ульяновск, 14-15 мая 2013 г.) / под ред. Н. Г. Баранец. – Ульяновск : Издатель Качалин Александр Васильевич. 2013. – 246 с. – С. 40–55.

13. Хабермас Юрген. Гражданство и национальная идентичность. / Хабермас Юрген // Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью / отв. ред. докт. филос. н. Н. В. Мотрошилова. – М. : АО «КАМИ», Издательский центр АCADEMIA, 1995. – 245 с. – С. 209–245.